

TARAFTARLARIN FUTBOLDA ŞİDDETİN KAYNAĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Servet REYHAN^{1*}, R. Sürhat MÜNİROĞLU², A. Azmi YETİM³

¹Siirt Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, SİİRT

²Ankara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

³Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

Öz: Günümüzde en ilgi çekici spor branşı olarak bilinen futbol, geniş seyirci kitlesiyle birlikte birçok sosyolojik olaya sebep olabilen bir organizasyon halini almıştır. Şiddet ise bu sosyolojik olayların önemli bir faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok paydaşın bulunduğu futbolda taraftarlar önemli bir kısmı temsil etmekte ve bu grubun görüşleri önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada taraftarların futbolda şiddetin kaynağına ilişkin görüşlerini yansıtan bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır. İki aşamadan oluşan çalışmanın nitel görüşme evresinde, hakem, yönetici, antrenör, taraftar, medya mensubu ve futbolculardan oluşan 24 kişilik grubun, yarı yapılandırılmış formla görüşleri alınmış ve şiddetin kaynağına ilişkin temalar oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise bu temalar doğrultusunda maddeler yazılmış ve oluşturulan form 2262 taraftardan oluşan çalışma grubuna uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucu ölçek 25 maddeden oluşan son halini almıştır. Ölçeğin 5 alt boyuttan oluştuğu ve maddelerin faktör yüklerinin 0.46-0.79 aralığında olduğu gözlemlenmiştir. Mevcut yapının doğruluğunu tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucu, yapının kriter değerler doğrultusunda iyi uyum gösterdiği anlaşılmıştır. Güvenirliği belirlemek amacıyla Cronbach alfa güvenirlilik katsayısı değerleri ve madde toplam test korelasyonları incelenmiştir. Faktörlerin güvenirlilik katsayı değerlerinin 0.60-0.74 aralığında olduğu ve madde toplam test korelasyonu değerlerinin de 0.32-0.82 aralığında olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, AFA, DFA, güvenirlilik analizi ve madde analizi, sonucunda ulaşılan değerler ölçeğin, taraftarların futbolda şiddete yönelik görüşlerini belirlemek için geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Futbol taraftarları, şiddet, ölçek geliştirme

FANS 'VIEWS ON THE SOURCE OF VIOLENCE IN FOOTBALL: SCALE DEVELOPMENT STUDY

Abstract: Today, football, which is known as the most interesting sports branch, has become an organization that can cause many sociological events with its wide audience. Violence is an important factor in these sociological events. In football where there are many stakeholders, the fans represent a significant part and the opinions of this group gain importance. Therefore, in this study, it is aimed to develop a scale that reflects the views of fans about the source of violence in football. In the qualitative interview phase of the study consisting of two stages, the opinions of 24 groups of referees, managers, coaches, fans, media members and footballers were taken in semi-structured form and themes were created about the source of violence. In the second stage, items were written in line with these themes and the form was applied to the study group consisting of 2262 fans. As a result of exploratory factor analysis, the scale was finalized with 25 items. It was observed that the scale consisted of 5 sub-dimensions and the factor loads of the items were in the range of 0.46-0.79. As a result of the confirmatory factor analysis performed to determine the accuracy of the existing structure, it was found that the structure was in good agreement with the criterion values. In order to determine the reliability, Cronbach alpha reliability coefficient values and item total test correlations were examined. The reliability coefficient values of the factors were in the range of 0.60-0.74 and the total test correlation values were in the range of 0.32-0.82. As a result, EFA, CFA, reliability analysis and item analysis showed that the scale was valid and reliable for determining the views of fans about violence in football.

Key Words: Football fans, violence, scale development

*Bu araştırma 473711 numaralı doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Yaşadığımız dönemde spor faaliyetleri dünyanın dört bir yanında geniş yankı uyandıran bir seyirci kitlesinin takibiyle endüstri şeklini almıştır. Ekonomik boyutuyla incelendiğinde spor faaliyetleri kapsamında milyonlarca dolarlardan bahsedilmektedir. Dolayısıyla spor organizasyonları kapsamında gerek üretim gerekse tüketim etkinlikleri ile ilgilenen birçok insan yer almaktadır. Böylece bireylerin spor faaliyetlerine ilişkin algıları değişerek gündün güne spor etkinliklerine karşı beklentilerinin yükselmesine zemin hazırlanmıştır (Özen, Eygü ve Kabakuş, 2013). Spor dalları içinde özellikle futbol büyük bir kitleye yayılarak çağdaş dünya içerisinde önemli bir endüstri haline gelmiştir. Bu endüstrinin gösteri alanı olan stadyumlar da yüz binlerce futbol taraftarını buluşturarak kitle psikolojisinin gün yüzüne çıkmasını sağlayan alanlara dönüştürmüştür (Üstünel ve Alkurt, 2015).

Spor büyük bir kitleye yayılarak, ülkeler arası ilişkileri güçlendiren, kültürlerarası farkındalıkları artıran, dünya barışına destek sağlayan evrensel bir etkinlik alanıdır (Giulianotti, 2011; Kidd, 2008). Spor günümüzde sıklıkla şiddetle gündeme gelmektedir. Ancak spor, kendi doğası gereği toplumlar için barış ve sevgi ortamlarının hazırlanmasında etkili bir unsur olarak bilinmektedir. Bilhassa futbol statlarında meydana gelen şiddet olayları ve bunun sebep olduğu karışıklıklar, sadece şiddet gören bireylerde değil aynı zamanda çok sayıda masum insanda da olumsuz etkiler bırakmaktadır (Perryman, 2001). Böylece spor karşılaşmalarına katılım ve izleyici sayısı düşmekte, ayrıca güvenlik ve sağlık alanları başta olmak üzere birçok kamu görevlisinin de meşgul olmasına sebebiyet vermektedir (Üstünel ve Alkurt, 2015).

Profesyonel futbol faaliyetleri sunan kulüp, kurum ve kuruluşların kazançları, seyircinin ilgi ve talebine, elde edilecek gelire bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu nedenle profesyonel futbol, pazarlanabilir bir ürün şeklini almış ve ticarileşmiştir (Desbordes, 2012; Pan ve Baker, 2005). Dolayısıyla futbol kulüpleri ya da profesyonel futbol takımı sahipleri bu pazardan daha çok gelir elde edebilmek adına takım taraftarlığını teşvik edecek, izleyicilerin ilgisini çekecek tutum ve eylemlere girişmişlerdir (DeSarbo ve Madrigal, 2011; Tapp, 2004). Bunun yanı sıra takım taraftarları, destekledikleri takım ile bütünleşmektedirler. Taraftarların tuttuğu takımların başarı veya başarısızlıkları, onları mutlu ya da mutsuz olmaları konusunda ciddi anlamda etkilemektedir. Kimi zaman fanatik taraftarlar, takımın başarısızlığına sebep olan kişi ve kurumlara karşı öfke ve nefret duymakta ve hatta bu sebepten ötürü şiddete başvurabilmektedirler (Acet, 2005).

Futbolda şiddet ve saldırganlık olayları kimi zaman futbolcuların kendi aralarında kimi zaman da izleyici kitle içerisinde ortaya çıkmaktadır (Dunning, Murphy ve Williams, 1986; Zani ve Kirchler, 1991). Ortaya çıkan bu şiddet ve saldırganlık olaylarının temelinde yer alan birçok neden bulunmaktadır (Murphy, Williams ve Dunning, 1990; Pilz, 1996). Oyuncuların olması gerekenden sert ve yanlış oynamaları, sahadaki seyircilerin hakaretleri ya da olumsuz davranışları, hakemin verdiği eleştirel bir karar, spor yöneticilerinin yaptığı açıklamalarda restleşmeleri, taraftar amigolarının kışkırtıcı hareketleri, medyanın tahrik edici haberleri saldırganlık ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Dunning, Murphy ve Williams, 2014).

Literatürde, futbolda şiddet üzerine yapılan birçok araştırma olduğu görülmektedir (Çağlayan ve Fişekçioğlu, 2004; Finn, 1994). Ancak yapılan araştırmaların büyük bir bölümünde taraftar şiddetini etkileyen unsurların bazı sosyo-demografik değişkenlere göre ele alındığı (Koçer, 2012; Polat ve Sönmezoğlu, 2016), genellikle nicel araştırmalar yapıldığı, buna karşılık

konuya ilişkin olarak nitel araştırmalara yeterli düzeyde yer verilmediği gözlenmiştir (King, 1995; Kurland, Johnson, Tilley, 2017; Spaaij, 2008). Bunun yanında yapılan araştırmalarda genellikle taraftar görüşlerinin dikkate alındığı, buna karşılık antrenör, hakem, spor yöneticisi, futbolcu ve basın mensuplarının konuya ilişkin görüşlerinin ele alındığı araştırmaların yetersiz olduğu görülmüştür (Newson, 2019; Ward Jr, 2002). Birçok paydaşın bulunduğu bu organizasyonda karşılaşılan şiddet sorununu nedenlerini belirlemede herkesin görüşünün önemli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla yapılan bu araştırmayla, futbolda şiddete neden olan unsurların tespit edilmesinde ve durum tespiti doğrultusunda gerekli önlemlerin alınabileceğine zemin hazırlayan ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırmanın nitel verilerin toplandığı bölümünde, taraftar şiddetinin bütünsel bir bakış açısıyla incelenmesi amacıyla şiddete kaynaklık ettiği düşünölen bütün paydaşlar incelenerek, bu inceleme sonucunda spor paydaşlarından olan hakemlerden 4 kişi, yöneticilerden 4 kişi, antrenörlerden 4 kişi, taraftarlardan 4 kişi, spor medyasından 4 kişi ve futbolculardan 4 kişi olmak üzere toplamda 24 kişinin görüşlerine başvurulmuştur. Katılımcıların hizmet yılları 6 yıl ile 42 yıl arasında değişim göstermektedir. Alanında uzun süredir görev yapan bu katılımcıların hepsi erkek bireylerden oluşmaktadır.

Ölçeğin geliştirilme aşamasında ise rastgele örneklem yöntemi ile belirlenen farklı gelir düzeyine sahip, farklı mesleklerden ve farklı eğitim düzeyine sahip, yaş aralığı 18 yaş ile 41 yaş ve üzerinde değişen 783 kadın, 1479 erkek olmak üzere toplamda 2262 bireyden veri alınmıştır. Açıklayıcı faktör analizi ve doğrulamalı faktör bu grup üzerinden yapılmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler (N:2262)		%
Cinsiyet	Erkek	65.4
	Kadın	34.6
Yaş	18-23	49.6
	24-29	22.5
	30-35	14.9
	36-40	6.6
	41 ve üzeri	6.4
Gelir Durumu	0-900 TL arası	41.4
	901-1500 TL arası	10.5
	1501-2100 TL arası	14.7
	2101-2700 TL arası	9.2
	2701-3300 TL arası	11.0
	3301 TL ve üzeri	13.3
Eğitim Düzeyi	Okumamış	1.0
	İlkokul	3.1
	Ortaokul	3.9
	Lise	21.8
	Üniversite	65.7
Meslek Grubu	Lisansüstü	4.4
	İşsiz	14.1
	SSK’lı İşçi	9.8
	Devlet Memuru	19.2
	Özel Sektör	18.6
Maça Katılma sıklığı	Diğer	38.3
	Hemen hemen her maç	16.8
	Sık sık	29.0

	Bazen	24.6
	Nadiren	29.6
Takımlar	Beşiktaş	19.5
	Bursaspor	18.7
	Fenerbahçe	19.3
	Galatasaray	23.3
	Trabzonspor	19.2

Ölçeğin Geliştirilme Süreci

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılarak futbolda şiddet için nitel veriler elde edilmiştir. Bu görüşme tekniğinde görüşme taslağı birebir uygulanmış ve hangi verilerin belirleneceği önceden hazırlanan sorular ile saptanmıştır (Karasar, 2014). Görüşme formunda yer alacak sorular için ilgili literatür taranmış ve alan uzmanlarının görüşleri alınarak, görüşme formundaki sorular şekillendirilmiştir. Görüşme formunda, futbolda taraftar şiddetinin önlenmesi ile ilgili yarı yapılandırılmış 3 soruya yer verilmiştir. Her bir görüşme 20-25 dakika arası sürmüştür. Görüşmeler not alınarak kaydedilmiştir.

Görüşmelerle sağlanan nitel verilere içerik analizinin uygulanabilmesi için öncesinde bu verilerin frekans ve yüzdeleri hesaplanmış ve gruplandırılmıştır. Bu maksatla sağlanan verilerin kavramsallaştırılması, ortaya koyulan kavramlar aracılığıyla mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve bu verileri açıklayan temaların saptanması yoluna gidilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

İçerik analizi sonucunda oluşan temalar doğrultusunda madde yazım aşamasına geçilmiştir. Madde havuzu oluşturulurken muğlak ifadeler, eksik ifadeler, mevcut özelliğinin dışında fikir ifade eden cümlelerden uzak durulmuş ve genel olarak madde yazım kurallarına dikkat edilmiştir. Tüm bu kurallar doğrultusunda nitel görüşmeler sonucu ulaşılan verilerin içerik analizinden elde edilen mevcut kuramsal yapı doğrultusunda futbolda şiddeti ifade eden toplamda 68 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu maddeler spor bilimleri alanından 5, ölçme değerlendirme alanından 1, ve Türkçe alanından 2 alan uzmanı tarafından incelenmiş ve farklı yargılar içeren, anlaşılmayan maddeler düzeltilmiştir. Ölçek kategorileri 5'li likert tipinde (1) Hiç katılmıyorum ile (5) Tamamen katılıyorum aralığında derecelendirilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Taraftarların şiddet eğilimlerinin nedenlerini ölçmeye dayalı 68 maddelik form uygulama yerlerine gidilerek bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Bu süreçte araştırmacı, katılımcıları ölçek ve ölçek konusu hakkında bilgilendirmiş daha sonra ölçeği doldurmalarını istemiştir. 2262 kişiye ulaşılan veri toplama süreci 60 gün sürmüştür.

Verilerin Analizi

Analiz sürecine başlamadan önce elde edilen verilerdeki eksik, hatalı ve uç değerler incelenmiştir. Literatürün önerdiği kriterler doğrultusunda veriler düzenlenmiştir (Rubin, 1976). Analizin ilk aşamasında olumsuz ifadeler ters çevrilerek puanlama yapılmıştır.

Araştırmada taraftarların futbolda şiddete yönelik görüşleri ölçeğinin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla öncelikle SPSS 21.0 paket programından yararlanılarak açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve oluşan yapının doğruluğunu test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. AFA yapılmadan önce, verilerin faktör analizi uygunluğunu değerlendirmek için Kaiser-Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett Sphericity test sonuçlarından faydalanılmıştır. Veri setinin faktör analizi için uygunluğu belirlendikten sonra, varimax

döndürme tekniği kullanılarak AFA uygulanmıştır. Bu işlem sonrasında yapının kaç faktörlü olduğu ve hangi faktöre hangi maddelerin yük verdiği belirlenmiştir. AFA ile belirlenen yapının uygulamada doğruluğunun değerlendirilmesi için LISREL 8.7 paket programından yararlanılarak DFA uygulanmıştır. DFA sonucunda ulaşılan uyum indeksleri incelenerek yapının doğrulanıp doğrulanmadığı tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla, Cronbach alfa güvenirlik katsayısı hesaplanmış ve bu analiz, ölçeğin tamamı ve her faktör için ayrı ayrı uygulanmıştır.

BULGULAR

Geçerliğe İlişkin bulgular

Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçek geliştirme araştırmaları için, çalışma grubu konusunda literatürde farklı görüşler belirtilmiştir. Ancak madde sayısının 5 ile 10 katı kadar bir verinin yeterli olduğuna dair genel bir kanı vardır (Bryman ve Cramer, 2001; Pett, Lackey ve Sullivan, 2003). Bu kriter göz önüne alınarak çalışma grubu belirlenmiş ve 2262 kişilik grubun mevcut öneriler doğrultusunda yeterli olduğuna kanaat getirilmiş ve AFA bu grup üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin AFA ile değerlendirilmeye uygun olup olmadığını test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri ve Barlett Küresellik Testi sonuçları incelenmiştir. KMO değeri .794 olan ve Barlett testi anlamlı ($p < .01$) bulunan veri setinin faktör analizi için uygun olduğu anlaşılmıştır. Büyüköztürk ve ark. (2008) KMO katsayısının .60'dan yüksek ve Barlett testinin anlamlı çıkması halinde verilerin faktör analizi için uygun olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada, ölçeğin yapı geçerliğini incelemek üzere AFA yapılmıştır.

Ön uygulamada toplamda 68 madde bulunan veri seti üzerinden analiz gerçekleştirilmiş ve madde atım süreci kuralları (muğlak ifadeler, birden fazla faktöre yük veren maddeler, herhangi bir faktöre yük vermeyen maddeler) dikkate alınarak yapının en uygun hali test edilmiş ve faktör yükü 0.40'ın altında olan bütün maddeler analiz dışında bırakılmıştır. Bu işlem sonrasında yapının 25 madde ve 5 faktörden oluştuğu ve toplam varyansın yaklaşık %60'lık kısmını açıkladığı belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, birinci boyutun 6 maddeden, ikinci boyutun 5 maddeden, üçüncü boyutun 4 maddeden, dördüncü boyutun 6 maddeden ve beşinci boyutun da 4 maddeden oluştuğu gözlenmiştir. 5 faktörlü bir yapıya sahip olduğu tespit edilen ölçeğe ait faktörlerin toplam varyansı açıklama oranlarının sırasıyla %17.85, %14.34, %9.89, %9.70 ve %8.08 olduğu görülmüştür. Bu 5 faktörün toplamda, varyansın %59.85'ini açıkladığı görülmüş ve literatürdeki kesme değerlerin üzerinde olduğu anlaşılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). 5 faktörlü yapıya ilişkin maddelerin dağılımı ve her bir faktöre ait madde istatistikleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Faktör yükleri ve madde-toplam test korelasyonu sonuçları

Faktörler	Maddeler	Faktör Yükü	Madde-Toplam Test Korelasyonu	
Spor Medyasından Kaynaklanan Şiddet	M47*	Televizyonda şiddet içeren filmlerin bulunması normaldir.	0.762	0.33
	M48	Şiddet sporlarını (boks gibi) izlemekten zevk alırım.	0.699	0.36
	M50	Maçlardan önce medyadaki değerlendirmeler taraftarı şiddete yönlendirir.	0.798	0.38

	M49	Sosyal medyadaki caps'ler maçı onur meselesi haline getiriyor.	0.710	0.35
	M43	Spor medyası şiddetin önlenmesinde önemlidir.	0.712	0.32
	M44	Maçtan önce spor programları izlemek beni maç için hırslandırır.	0.479	0.42
Hakem Kararlarından Kaynaklanan Şiddet	M3	Hakem takımımın aleyhine karar verdiğinde bağırırım.	0.790	0.39
	M4	Takımımın aleyhine karar verdiğinde hakeme bir şeyler fırlatmak isterim.	0.693	0.53
	M6	Hakemin maç sırasındaki davranışları taraftarı etkiler.	0.760	0.81
	M5	Hakemlerin verdiği yanlış kararlar şiddeti körüklemektedir.	0.724	0.82
	M19	Merkez Hakem Kurulu (MHK) yanlı kararlarıyla şiddete neden oluyor.	0.668	0.81
Antrenör ve Teknik Direktörden Kaynaklanan Şiddet	M25	Kendi takım antrenörümün/teknik direktörümün hataları beni şiddete yöneltir.	0.738	0.53
	M24	Maç sırasında rakip antrenörün/teknik direktörün başarısı beni sinirlendirir.	0.716	0.50
	M26	Antrenörlerin/teknik direktörlerin maç esnasındaki sinirli tavırları beni de sinirlendirir	0.688	0.35
	M23	Sporda şiddetin sebeplerinden biri antrenörler/teknik direktörlerdir.	0.569	0.34
Taraftar ve Amigolardan Kaynaklanan Şiddet	M55	Amigolar şiddet olaylarını ateşliyorlar.	0.693	0.32
	M54*	Amigolardan hiç etkilenmem.	0.642	0.32
	M53	Amigolar beni olumsuz etkiler.	0.639	0.45
	M61	Şiddete karışan taraftarlar ekonomik yetersizlik yaşayan kişilerdir.	0.586	0.52
	M60	Mağlubiyetinden sonra hırsımı kendi takım oyuncularından çıkarırım.	0.488	0.55
	M62	Maçlara stres atmak için giderim.	0.469	0.32
Sporcu Davranışlarından Kaynaklanan Şiddet	M14*	Centilmen oyuncuyu başarılı ama saldırgan oyuncuya tercih ederim.	0.775	0.35
	M13	Tuttuğum takımın futbolcusunun agresif tavırları beni tahrik eder.	0.754	0.31
	M15	Futbolcuların kışkırtıcı davranışlar sergilemesi hoşuma gider.	0.726	0.40
	M12	Kendi takım oyuncularımın maç sırasındaki hataları beni şiddete yöneltir.	0.463	0.51

*Ters Madde

Faktörlerin isimlendirme işleminde faktörlere yük veren maddelerin içerikleri ve yapısı incelenmiş ve bu çerçevede faktörler isimlendirilmiştir. Birinci faktöre yük veren 6 maddenin medya ile ilişkili olduğu anlaşılmış ve bu faktör "*Spor Medyasından Kaynaklanan Şiddet*" olarak adlandırılmıştır. İkinci faktör altında birleşen 5 maddenin hakem kararları ile ilişkili olduğu görülmüş ve bu faktöre "*Hakem Kararlarından Kaynaklanan Şiddet*" adı verilmiştir. 4 maddeden oluşan üçüncü faktörün antrenörler ve teknik direktörler ile ilişkili olduğu anlaşılmış ve bu faktöre "*Antrenör ve Teknik Direktörden Kaynaklanan Şiddet*" adı verilmiştir. Dördüncü faktörü oluşturan 6 maddenin taraftarlarla ilgili olduğu görülmüş ve bu faktöre "*Taraftar ve Amigolardan Kaynaklanan Şiddet*" adı verilmiştir. Kalan 4 maddenin sporcu davranışları ile ilgili olduğu anlaşılmış ve beşinci faktöre "*Sporcu Davranışlarından Kaynaklanan Şiddet*" adı verilmiştir. Ulaşılan bu yapının boyutları arasındaki ilişki düzeyi .21 ile .42 arasında değişim göstermektedir (Tablo 3).

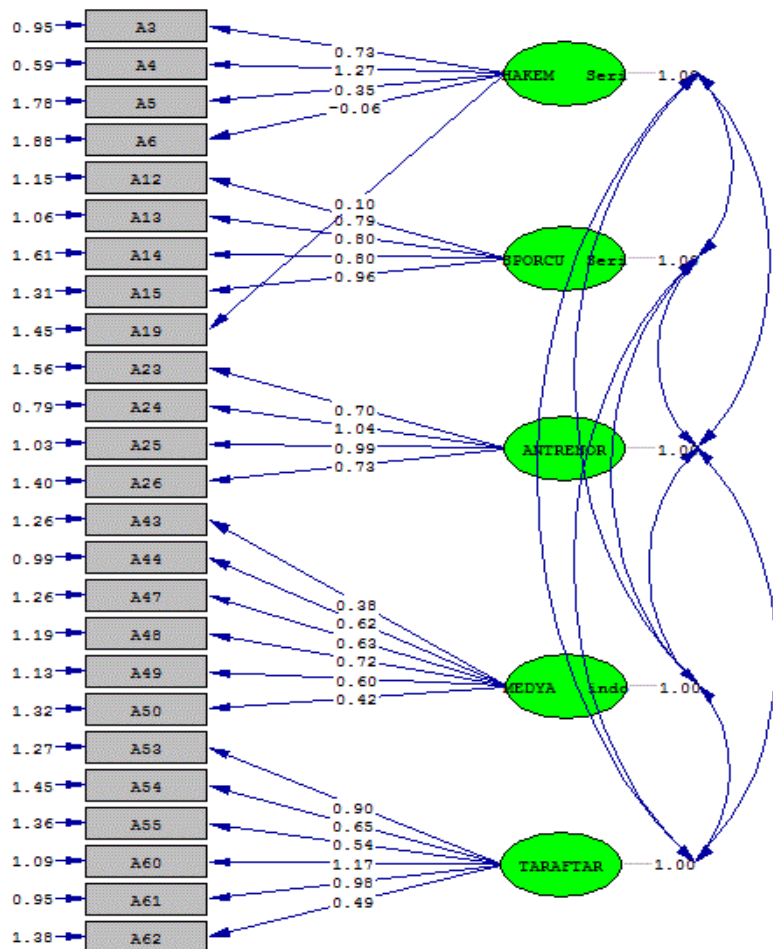
Tablo 3: Ölçeğin boyutları arasındaki korelasyon durumları

Faktörler	Spor Medyasından Kaynaklanan Şiddet	Hakem Kararlarından Kaynaklanan Şiddet	Antrenör ve Teknik Direktörden Kaynaklanan Şiddet	Taraftar ve Amigolardan Kaynaklanan Şiddet
Spor Medyasından Kaynaklanan Şiddet	-			
Hakem Kararlarından Kaynaklanan Şiddet	0.23*	-		
Antrenör ve Teknik Direktörden Kaynaklanan Şiddet	0.41**	0.21*	-	
Taraftar ve Amigolardan Kaynaklanan Şiddet	0.40**	0.22	0.42**	-
Sporcu Davranışlarından Kaynaklanan Şiddet	0.27*	0.26*	0.30**	0.30**

*p<0.05 **p<0.01

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

AFA sonucunda ulaşılan 5 faktörlü yapı DFA uygulanarak test edilmeye çalışılmış, LISREL 8.7 paket programı aracılığıyla ulaşılan yapı Şekil 1’de sunulmuştur.

Chi-Square=685.18, df=265, P-value=0.00000, RMSEA=0.071

Şekil 1: DFA Yol Şeması

Ölçme aracı için yapılan DFA’da elde edilen modelin uyum indeksleri incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2=685.18$, $sd= 265$, $p= 0.00$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA; 0.071, SRMR; 0.14, GFI; 0.85, AGFI; 0.82, CFI; 0.88, IFI; 0.88, NFI; 0.82; $\chi^2/df = 2.58$ olarak bulunmuştur. Buna göre modelin iyi uyum gösterdiği ve kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Modele ilişkin bilgiler ve literatürdeki kesme değerler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Doğrulayıcı faktör analizi modeli uyum indeksleri

Uyum İndeksleri	Değer Aralığı	Ölçek Değeri	Uyum Düzeyi
RMSEA	0.08 ve altı	0.071	İyi
SRMR	0.10	0.14	Kabul edilebilir
GFI	0.90	0.85	Kabul edilebilir
AGFI	0.85	0.82	Kabul edilebilir
CFI	0.90	0.88	Kabul edilebilir
IFI	0.90	0.88	Kabul edilebilir
NFI	0.90	0.82	Kabul edilebilir
χ^2/df	2.0-3.0	2.58	Kabul edilebilir

DFA sonucu modele ilişkin elde ulaşılan sonuçlar incelendiğinde RMSEA değerinin 0.07 olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde 0.08’e eşit veya altında bir değer iyi uyum (Brown, 2014) 0.10’a eşit ve daha yüksek değer ise zayıf uyum (Kline, 2015; Harrington, 2009) olduğu görülmüştür. Ayrıca diğer uyum indeksleri de literatürdeki kriter değerler (Brown, 2015; Harrington, 2009; Hu & Bentler, 1999; Kline, 2015; Tabachnick & Fidell, 2013; Thompson, 2004) eşliğinde incelenmiş ve herhangi bir modifikasyona gerek kalmadan 5 faktörlü modelin iyi uyum gösterdiğine kanaat getirilmiş, ulaşılan bulgular kanıt olarak sunulmuştur.

Güvenirliliğe İlişkin Bulgular

Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı eşliğinde ölçeğin güvenilirlik düzeyi incelenmiş bu analiz toplam puan için ve her bir faktör için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ölçekteki her bir maddenin, ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediğinin belirlenmesi ve bu sonuçla madde geçerliliğine kanıt sağlamak için madde-toplam test korelasyonlarına bakılmıştır. Ölçeğin toplam puanına ilişkin güvenilirlik katsayısı 0.82 olarak hesaplanmıştır. Faktörlerin güvenilirlik katsayıları ise, birinci faktör (*Spor Medyasından Kaynaklanan Şiddet*) için 0.60, ikinci faktör (*Hakem Kararlarından Kaynaklanan Şiddet*) için 0.62, üçüncü faktör (*Antrenör ve Teknik Direktörden Kaynaklanan Şiddet*) için 0.70, dördüncü faktör (*Taraftar ve Amigolardan Kaynaklanan Şiddet*) için 0.74 beşinci ve son faktör (*Sporcu Davranışlarından Kaynaklanan Şiddet*) için 0.70 olarak hesaplanmış ve literatürdeki değer aralıklarına uygun olduğu görülmüştür (Santos, 1999). Madde toplam test korelasyonu değerlerine bakıldığında birinci faktördeki maddelerin 0.32 ile 0.42 aralığında, ikinci faktördeki maddelerin 0.39 ile 0.82 aralığında, üçüncü faktördeki maddelerin 0.34 ile 0.53 aralığında dördüncü faktördeki maddelerin 0.32 ile 0.55 aralığında ve son olarak beşinci faktördeki maddelerin de 0.31 ile 0.51 aralığında değer aldıkları görülmüştür (Tablo 2). Yüksek madde toplam test korelasyonları, ulaşılan 5 faktörün futbolda şiddete yönelik görüşlerin bileşenleri olduğunu ve ölçülmek istenen bu özelliği ölçtüğüne ilişkin kanıt olarak gösterilebilir. Tüm bu bulgular, ölçek genelinin ve her bir faktörün güvenilir düzeyde olduğu ve maddelerin istenen özelliği ölçme amacına hizmet ettiği şeklinde yorumlanabilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Futbolda şiddet geçmişten günümüze kadar gelen sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Spaaij, 2008). Sporun temelinde yer alan sevgi, saygı, dayanışma, paylaşma,

dostluk, kardeşlik gibi değerlerin de futbol maçlarında ortaya çıkan şiddet ve çatışmalar nedeniyle toplumsal güvenliği olumsuz açıdan etkileyerek bir risk meydana getirmektedir (Üstünel ve Alkurt 2015). Geçmişte çoğunlukla fanatik ve holiganların sebep olduğu saldırgan eylemler oldukça sık görülürken, günümüzde genel taraftar gruplarında şiddete meyilli olduğu gözlenmektedir. Kuşkusuz bu durum taraftar şiddetinin derecesini arttırmaktadır (Bilir ve Sangün, 2014). Yapılan araştırmalar, taraftarların özellikle önemli gördükleri müsabakalarda takımları mağlup olduğu zaman şiddet eğilimlerinin arttığını ortaya koymaktadır (Card ve Dahl, 2011). Dünyada birçok örneği bulunan (Özsoy, 2013) şiddet olayları, günümüzde sadece spor camiasını değil bütün sosyolojik yapıları harekete geçirmektedir.

Literatürde futbolda şiddete yönelik çalışmalar mevcuttur. Bazı çalışmalar konuya felsefik ve sosyolojik yaklaşırken (Dunning, 2013; Dunning, Murphy ve Williams, 1986; King, 2001), bazı çalışmalar deneysel yöntemlerle mevcut sorunu irdelemeye çalışmıştır (Çağlayan ve Fişekçioğlu, 2004; Koçer, 2012; Zani ve Kirchler, 1991). Birden fazla unsurun etkileyebileceği şiddet eğilimi, taraftarlar için farklı olabilmekte ve futbolun paydaşlarının bu olaya yönlendirmede etkisinin olabildiğini düşünülmektedir. Dünyanın gündemini meşgul eden şiddet olaylarının bu olayın içindeki unsurlar tarafından tanımlanması konunun anlaşılabilirliği açısından daha da önem kazanmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada sporun paydaşlarından alınan görüşler doğrultusunda kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve konu bütünlüğü doğrultusunda şiddete yönelik görüşlerin belirlenmeye çalışıldığı bir ölçme aracı oluşturulmuştur.

Çalışmada futbolda taraftarların şiddete yönelik görüşlerinin belirlenmesi için tasarlanan ölçek 5 faktör ve 25 maddeden oluşmaktadır. Madde içerikleri incelenerek faktörler isimlendirilmiştir. Birinci faktör “Spor Medyasından Kaynaklanan Şiddet”, ikinci faktör “Hakem Kararlarından Kaynaklanan Şiddet”, üçüncü faktör “Antrenör ve Teknik Direktörden Kaynaklanan Şiddet”, dördüncü faktör “Taraftar ve Amigolardan Kaynaklanan Şiddet” ve son olarak beşinci boyut ise “Sporcu Davranışlarından Kaynaklanan Şiddet” olarak adlandırılmıştır. Taraftarların şiddete yönelik görüşlerinin belirlenmesi, alınabilecek önlemler açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla çalışmada tasarlanan ölçme aracı bu konuyu analiz edebileceği ve futbolda şiddetin unsurlarının belirlenmesine ve değerlendirmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Sporun dostluğun ve kardeşliğin yeri olduğu günlerin aksine günümüzde saldırganlık ve şiddet eğilimlerine yönelik davranışlar artmakta ve bu durum sporun her kesiminden insanların rahatsız olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde müsabakalarda sporda şiddeti ortaya çıkaran sosyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda sporda şiddetin ortaya çıkmasında cinsiyet, taraftar ve kitle iletişim araçlarının önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Özellikle taraftar unsurunun öne çıktığı düşünüldüğünde, araştırma kapsamında şampiyon olan beş büyük takım taraftarlarının sporda şiddete eğilimleri ve görüşleri doğrultusunda hazırlanan bu çalışmanın, problemin durumu açıklamak için önemli bir materyal olabileceği varsayılmaktadır.

Sonuç olarak, futbolda şiddet olaylarının yaşanmasına neden olan unsurlardan birisi de taraftarlardır (Arıkan, 2007). Bu nedenle futbolda şiddet olaylarına neden olan unsurların belirlenmesinin yanında, futbolda şiddet olaylarının önlenmesine yönelik tedbirler noktasında da taraftar görüşlerinin dikkate alınması önemli bir husustur. Dolayısıyla ölçeğin, geçerlik ve

güvenirlilik analiz sonuçları doğrultusunda, futbolda şiddete yönelik taraftarların görüşlerini ve bu doğrultuda eğilimlerini belirlemek için kullanılabilir nitelikte olduğu söylenilebilir.

KAYNAKLAR

- Acet, M. (2005). *Sporda saldırganlık ve şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bilir, P., Sangün, L. (2013). Adana Demirspor ve Adanaspor futbol taraftarlarının şiddet eğilimleri. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 56-65.
- Brown, T. A. (2014). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guilford Publications.
- Bryman, A., Cramer, D. (2004). *Quantitative data analysis with SPSS 12 and 13: A guide for social scientists*. New York: Routledge.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., Çakmak, E. K. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Card, D., Dahl, G. B. (2011). Family violence and football: The effect of unexpected emotional cues on violent behavior. *The Quarterly Journal of Economics*, 126(1), 103-143.
- Çağlayan, H. S., Fişekçioğlu, İ. B. (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 127-142.
- DeSarbo, W. S., Madrigal, R. (2011). Examining the behavioral manifestations of fan avidity in sports marketing. *Journal of Modelling in Management*, 6(1), 79-99.
- Desbordes, M. (2012). *Marketing and Football*. London: Elsevier.
- Dunning, E. (2013). *Sport matters: Sociological studies of sport, violence and civilisation*. London: Routledge.
- Dunning, E., Murphy, P. J., Williams, J. (2014). *The roots of football hooliganism (RLE sports studies): An historical and sociological study*. London: Routledge.
- Dunning, E., Murphy, P., Williams, J. (1986). Spectator violence at football matches: Towards a sociological explanation. *British Journal of Sociology*, 37(2), 221-244.
- Finn, G. P. (1994). Football violence: a societal psychological perspective. *Football, violence and social identity*, 90-127.
- Giulianotti, R. (2011). The sport, development and peace sector: A model of four social policy domains. *Journal of Social Policy*, 40(4), 757-776.
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. New York: Oxford University Press.
- Hu, L. T., Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- Karasar N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kayseri örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 111-135.
- Kidd, B. (2008). A new social movement: Sport for development and peace. *Sport in Society*, 11: 370-380.
- King, A. (1995). Outline of a practical theory of football violence. *Sociology*, 29(4), 635-651.
- King, A. (2001). Violent pasts: collective memory and football hooliganism. *The Sociological Review*, 49(4), 568-585.,
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford publications.

- Koçer, M. (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 111-135.
- Kurland, J., Johnson, S. D., Tilley, N. (2017). Hotspotting and football violence: Current statistics and implications for prevention. *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*, 1-15.
- Murphy, P., Williams, J., Dunning, E. (1990). *Football on trial*: London: Routledge.
- Newson, M. (2019). Football, fan violence, and identity fusion. *International Review for the Sociology of Sport*, 54(4), 431-444.
- Özen, Ü., Eygü, H., Kabakuş, A.K., (2013). Üniversite öğrencilerinin sporda şiddet ve saldırganlık algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 4(7), 323-342.
- Özsoy S. (2013). Sporda şiddet ve medya. Eyigün, S., Oral, B., Günay, R., Başaran, S., Yıldız, H., Efe, R. (Ed.). *Tüm yönleriyle sporda Şiddet* (ss. 81-90). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi.
- Pan, D. W., Baker, J. A. (2005). Factors, differential market effects, and marketing strategies in the renewal of season tickets for intercollegiate football games. *Journal of sport behavior*, 28(4), 351-377.
- Perryman, M. (2001). *Hooligan wars: Causes and effects of football violence*. Edinburgh: Mainstream Publishing
- Pett, M. A., Lackey, N. R., Sullivan, J. J. (2003). *Making sense of factor analysis: The use of factor analysis for instrument development in health care research*. California: Sage Publications.
- Pilz, G. A. (1996). Social factors influencing sport and violence: On the "problem" of football hooliganism in Germany. *International Review for the Sociology of Sport*, 31(1), 49-66.
- Polat, E., Sönmezoğlu, U. (2016). Futbol taraftarlarını şiddete yönelten faktörlerin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 471-489.
- Rubin, D. B. (1976). Inference and missing data. *Biometrika*, 63(3), 581-592.
- Santos, J. R. A. (1999). Cronbach's alpha: A tool for assessing the reliability of scales. *Journal of extension*, 37(2), 1-5.
- Sivarajasingam, V., Moore, S., Shepherd, J. P. (2005). Winning, losing, and violence. *Injury Prevention*, 11(2), 69-70.
- Spaaij, R. (2008). Men like us, boys like them: Violence, masculinity, and collective identity in football hooliganism. *Journal of Sport and Social Issues*, 32(4), 369-392.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.
- Tapp, A. (2004). The loyalty of football fans—We'll support you evermore?. *Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management*, 11(3), 203-215.
- Thompson, B. (2004). *Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications*. American Psychological Association.
- Üstünel, R., Alkurt, Z. (2015). Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için 6222 Sayılı yasanın getirdiği yeni bir uygulama: Elektronik bilet ve yaşanan sorunlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 25(2), 141-175.
- Ward Jr, R. E. (2002). Fan violence: Social problem or moral panic?. *Aggression and Violent Behavior*, 7(5), 453-475.

Yıldırım A, Şimşek E. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zani, B., Kirchler, E. (1991). When violence overshadows the spirit of sporting competition: Italian football fans and their clubs. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 1(1), 5-21.